

студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2018. Т. 2, № 10. С. 6-11.

4. Карчевський К.А. Ліцензування господарської діяльності: правова природа, джерела правового регулювання, поняття та ознаки. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. Вип. 44. С. 180-188.

5. Кашперський О.В. Поняття та юридичний зміст ліцензування в Україні. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 3. С. 114-123.

6. Сорока Л.В. Адміністративно-правовий механізм реалізації Космічної доктрини України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2020. 490 с.

7. Терзі О.О. Ліцензування як напрям управлінської діяльності у сфері охорони здоров'я. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4 (25), Т. 3. С. 62-66.

8. Тимошенко К.В. Правове регулювання ліцензування підприємницької діяльності в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. № 27. С. 292-297.

9. Худошина О.В. Правові аспекти державного регулювання ліцензування професійної діяльності медичних працівників. *Державне управління: теорія та практика*. 2016. Вип. 1. С. 172-178.

10. Шестак Л.В. Поняття та юридичний зміст ліцензування. *Правова інформатика*. 2004. № 2. С. 61-65.

УДК 342.4

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-02-10

Воронков К. А.

*студент 2 курсу денної форми
здобуття освіти другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 "Право"*

*Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ НОРМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС РЕАЛІЗАЦІЇ

Одним з завдань держави повинно бути здійснення правового регулювання всіх сфер життєдіяльності людини і функціонування держави. Правове регулювання є невід'ємною частиною правової системи, яке має бути ефективним, ключовою ознакою має бути дієва реалізація норм права. Реалізація норм права завжди буде залежати від особливостей норм права. Метою статті є дослідження особливостей конституційно-правових норм та впливу цих особливостей на реалізацію норм конституційного права. В статті дослідження поняття конституційно-правової норми, які є відмінними від норм інших галузей права, своїм основоположним характером. Автором визначено ключові особливості конституційно-правових норм: публічний характер конституційно-правових норм, визначено, що конституційні норми є нормами прямої дії, мають особливу систему гарантування реалізації норм конституційного права, характеризуються особливою структурою, а також можливість впливу у зв'язку із змінами політичної, економічної, соціальної, культурної, інформаційної сфери, зміни державного ладу, системи конституційного права та

національного права, міжнародних та регіональних фактори. Досліджено форми реалізації норм конституційного права. Автором зроблено висновок, що різноманіття конституційно-правових норм впливає безпосередньо на їх реалізацію та застосування. Визначено фактори, які впливають на ефективність реалізації конституційно-правових норм.

Ключові слова: конституційно-правові норми, реалізація норм права, суспільні відносини, правове регулювання, ефективність правового регулювання

One of the tasks of the state should be to provide legal regulation of all spheres of human activity and the functioning of the state. Legal regulation is an integral part of the legal system and must be effective, with effective implementation of the law being a key feature. Implementation of legal provisions will always depend on the specifics of legal provisions. The purpose of the article is to study the peculiarities of constitutional and legal provisions and the impact of these peculiarities on the implementation of constitutional law. The article examines the concept of constitutional and legal norms which differ from the norms of other branches of law by their fundamental nature. The author identifies the key features of constitutional and legal norms: the public nature of constitutional and legal norms, determines that constitutional norms are norms of direct effect, have a special system of guaranteeing the implementation of constitutional law, are characterized by a special structure, and also the possibility of influence due to changes in the political, economic, social, cultural, information sphere, changes in the state system, the system of constitutional law and national law, international and regional factors. The author analyzes the forms of implementation of constitutional law. The author concludes that the diversity of constitutional and legal provisions directly affects their implementation and application. The factors that influence the effectiveness of the implementation of constitutional and legal norms are determined.

Keywords: constitutional and legal norms, implementation of legal norms, public relations, legal regulation, efficiency of legal regulation

Постановка питання. Права та свободи людини, їх гарантування є найголовнішою цінністю в державі, і кожна правова держава, головною метою має здійснення своїх функцій щодо дотримання прав людини і громадянина, що особливо актуалізується в умовах повномасштабної війни в Україні, де відбувається постійне порушення прав людини. У зв'язку з чим, одним з першочергових завдань держави повинно бути здійснення правового регулювання всіх сфер життєдіяльності людини і функціонування держави, що зазнає суттєвих змін під впливом різних факторів сучасних умов буття людини і суспільства.

Правове регулювання є невід'ємною частиною правової системи, і говорячи про правове регулювання необхідно відмітити його таку ознаку як дієвість правового регулювання, що передбачає належне справедливе застосування норм права для врегулювання суспільних відносин на підставі цінностей права, в тому числі конституційно-правових цінностей.

Одним з критеріїв дієвості правового регулювання П.М. Рабінович виділив ефективність правового регулювання. [1, с.158-161] Чим вище рівень ефективності реалізації норм права, зокрема галузі конституційного права, тим менше буде рівень порушення основних прав і свобод людини.

Ефективність норм права буде завжди залежати від того, яким чином будуть реалізовані норм права в процесі їх правозастосування [2, с.30], а також від особливостей

норм конституційного права. Крім того, варто відзначити, що пізнання кожної окремої галузі права та питання підвищення ефективності реалізації конституційно-правових норм можливо лише при з'ясуванні особливостей визначеної галузі. [3, с.18]

Аналіз наукової літератури. Питання особливостей конституційного права та реалізації норм права досліджували Н. Бровко, Я. Богів, А. Нестеренко, Є. Годованник, О. Легка, Б. С. Кінаш, С. Морозюк, О.В. Сінькевич, І. Сердюк та інші.

Метою статті є дослідження особливостей конституційно-правових норм та впливу цих особливостей на реалізацію норм конституційного права.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження особливостей конституційно-правових норм, першочергово необхідно визначити поняття норми конституційного права. Конституційно-правові норми – це загальнообов'язкові правила поведінки, які встановлюються суб'єктами конституційної правотворчості у нормативно-правових актах, які направлені на сферу регулювання конституційних правовідносин. [4, с.12]

Норма конституційного права являє собою “формально визначене, встановлене чи санкціоноване народом або державою або суб'єктами місцевого самоврядування правило поведінки чи діяльності, що регулює суспільні відносини, що включаються є предметом регулювання конституційного права і забезпечується системою конституційних гарантій”. [5, с.82]

Конституційно-правові норми завжди регулюють правила поведінки суб'єктів конституційних правовідносин і є вихідними положеннями, які встановлюють загальні принципи, завдання і мету правового регулювання, мають загально-нормативний характер. О.В. Сінькевич у своєму дисертаційному дослідженні підкреслила, що норми конституційного права займають пріоритетний характер в системі соціальних норм та мають особливе місце в системі норм права, оскільки саме вони характеризуються найвищою юридичною силою, є найбільш стабільними і системоутворюючими для всієї системи правових норм. [6, с.158]

Норми конституційного права визначають формально обов'язкові правила поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин в рамках Конституційного права України. Як і для інших норм національного права, загальними рисами правової норми є: вони всі встановлюються та санкціонуються державою, їх забезпечує та захищає держава за допомогою відповідних засобів; у деяких випадках може застосовуватися примус з боку держави; вони включають офіційно сформульовані та формально визначені положення, які є обов'язковими для виконання.

Конституційно-правові норми є відмінники від норм інших галузей права за своїм змістом, тобто унікальною сферою суспільних відносин, яку вони регулюють; джерелами, де вони закріплені (зокрема, в Конституції України); та суб'єктами, поведінку яких вони націлені регулювати. Враховуючи ці особливості, до характерних рис конституційного права можна віднести: вищу юридичну силу деяких конституційно-правових актів; унікальний юридичний зміст; установчий характер конституційних норм; безпосередню і пряму дію та особливості їхньої структури

Реалізація норм права являє собою “втілення у життя правових настанов через правомірну поведінку суб'єктів з метою задоволення потреб людини, суспільства та держави, тобто досягнення бажаного особистого чи соціального результату» [2, с.32]. Реалізація норм права проявляє себе як діяльність суб'єктів права, які втілюють в життя нормативно-правових приписів, і така діяльність завжди буди залежати від особливостей

окремих норм права, які регулюють визначене коло суспільних відносин. [7, с.110] Зокрема, до таких особливостей конституційно-правових норм в науковій літературі також відносять:

1) публічний характер, що характеризується особливим способом їх реалізації, що має особливий організаційно-правовий характер і на перший план виводить саме владне управління процесів індивідуального правового регулювання; [4]

2) вони належать до норм прямої дії; пряма дія норм конституційного права передбачає правостановлюючий характер норм Конституції, які можуть забезпечувати юридичні наслідки, забезпечують правопорядок держави, навіть якщо вони не розширені та не конкретизовані в інших галузях права [8, с.110], тобто пряме використання передбачає застосування закону, чий зміст визначається конституційною нормою. Закон конкретизує цю норму, а в випадку відсутності відповідного закону конституційна норма може застосовуватися безпосередньо.

Найбільш дієвою гарантією забезпечення реалізації норм Конституції України є діяльність Конституційного суду України, що передбачає наявність злагодженої співпраці усіх гілок влади, безумовного дотримання закону, високого рівня правової культури суспільства. [9, с.168]. Тобто, при наявності норми законодавства, яка буде суперечити Конституції України, Конституційний Суд визначе її неконституційною та скасовує.

3) особлива система гарантій реалізації норм конституційного права. Гарантії реалізації конституційно-правових норм передбачають наявність забезпечувальних елементів, які допомагають успішно реалізовувати норми конституційного права [9, с.168]. Варто відзначити, що примус не є необхідною рисою всіх конституційних норм; він є однією з форм юридичних гарантій для їх виконання. Роль примусу в конституційному праві є обмеженою, оскільки не всі конституційно-правові норми реалізуються через його застосування

4) мають особливу структуру; Однією з характерних особливостей конституційного права є особливості його структури. Зазвичай правова норма має три складові: гіпотезу, яка визначає умови та обставини застосування норми; диспозицію, де формулюється правило поведінки, тобто права та обов'язки суб'єктів правовідносин; та санкцію, яка вказує на наслідки порушення приписів правової норми. Більшість конституційно-правових норм та їх основ - конституційні норми не є класичними та не мають такої тричленної структури. Багато з них не включають санкцію і складаються лише з диспозиції. [3, с.19-20]

Гіпотеза, як складова правової норми, містить умови і обставини, за яких передбачено або вимагається застосування диспозиції норми. Головна мета гіпотези - визначити сферу та рамки регулювання впливу тексту правової норми. У випадку конституційно-правових норм гіпотеза зазвичай уточнює умови, за яких діють норми поведінки учасників правовідносин, що містяться у даній нормі. Конституція України включає загальні гіпотези, які стосуються різноманітних державно-правових норм і інститутів.

Диспозиція є основною складовою юридичної норми, в якій визначаються права або обов'язки суб'єктів правовідносин. Це центральна та ключова частина норми, яка регулює дозволена (можливу), обов'язкову та заборонену (неприпустиму) поведінку суб'єктів. Вплив диспозиції конституційно-правових норм охоплює широкий спектр аспектів, таких як регулювання, орієнтація, ідеологічна та політична оцінка явищ і процесів.

Конституційно-правові норми є різноманітними та класифікуються за різними

критеріями, в залежності від того, до якої групи належать норми права буде різним їх і процес реалізації та застосування. [3, с.20]

Враховуючи особливості цих аспектів, для класифікації конституційно-правових норм можна використовувати такі критерії:

- залежно від правового регулювання: Норми конституційного права визначають область політико-правових суспільних відносин, які впливають з предмета і методу їхнього правового регулювання.

- залежно від змісту в нормах: Розрізняються норми-визначення, норми-принципи, норми-декларації, норми-цілі, норми-програми, які мають загально регулятивний характер.

- за юридичною силою і формою: Розрізняються норми, прийняті різними органами, такими як Конституція України, акти Конституційного Суду, конституційні закони та інші.

- зв'язок з правовідносинами: Існування матеріальних і процесуальних норм забезпечує взаємодію конституційного права з правовідносинами.

- матеріальні норми конституційного права: Поділяються на забороняючі, зобов'язуючі, уповноважуючі (дозволяючі) та установчі.

- процесуальні норми конституційного права: Визначають правила поведінки уповноважених органів і посадових осіб у сфері установчої, правотворчої і контрольної діяльності, хоча виникає певна неоднозначність у їхньому розумінні в юридичній науці.

5) розвиток конституційно-правових норм пов'язаний з впливом багатьох чинників, зокрема, - це зміни в політичній, економічній, соціальній, культурній, інформаційній сферах, зміни державного ладу, системи конституційного права та національного права, міжнародні та регіональні фактори тощо [10, с.15]. Враховуючи дану ознаку варто відзначити, що конституційно-правові норми можна поділити на дві види: це норми, які надають стабільності системі правового регулювання (норми-принципи, норми-дефеніції) та норми які надають динамізмі системі конституційного права (регулюють конкретно-визначені відносини). Ці норми правового регулювання існують у нерозривному зв'язку і допомагають поєднувати стабільність правової системи та одночасно реагувати та зовнішні впливи та гнучкість регулювання тих чи інших правовідносин. [11, с.82]. Тут варто відзначити, що наявність змінюваних відносин, зокрема наявність кризових явищ в суспільстві, зменшують дієвість реалізації норм конституційного права, тому норми конституційного права мають швидко реагувати на нові суспільні відносини, що виникають, та на ті кризові явища, які відбуваються в умовах розвитку суспільства.

В загальному розумінні реалізація норм права передбачає здійснення усвідомленої діяльності людиною. Яка передбачає втілення приписів через правомірну поведінку суб'єкта права для можливого досягнення соціально-корисного результату, що передбачалось законодавчим органом [7, с.111]. Норми права можуть бути реалізовані в різних формах, і яким саме чином вони будуть реалізовані буде завжди залежати від особливостей самої норми права, сутності правовідносин, які регулюються даними нормами права.

Питання реалізації конституційно-правових норм повинно також враховувати загальні ознаки реалізації норм права всієї системи права, тобто має бути враховано, що норми права можуть бути реалізовані при здійсненні

соціально і юридично значимих актів поведінки суб'єкта права; діяльність суб'єкта права є позитивною та спрямована на досягнення конкретних соціальних результатів; діяльність суб'єкта права повинна відповідати правовим приписам, виконувати їх вимоги;

існування суспільного порядку, який найкраще відповідає інтересам суспільства та конкретного суб'єкта [12, с.155]. О.В. Легка у своєму дослідженні виділила декілька видів реалізації норм права. Згідно її дослідження видами реалізації норм права є:

- “реалізація загальних настанов”, що виражається у втіленні загальних приписів права, які містять основні завдання та принципи права. Реалізація загальних настанов норм права містить основоположний характер, містить загальні ідеї права, “виражає “дух” права”.

- “Реалізація конкретних правових норм поза правовідносинами”, що виражається в загальних норм права, які стосуються визначення правового статусу, визначення повноважень та компетенції суб'єктів реалізації права. Іншими словами здійснення прав та виконання обов'язків суб'єктами права без зв'язку з визначеними правовідносинами.

- “Реалізація конкретних правових норм у конкретних правовідносинах”, що виражається як втілення визначених норм права у реальні суспільні відносини із визначеними правами та обов'язками. [2, с.31].

В науковій літературі виділяють декілька форм реалізації норм права – це дотримання, виконання, використання і застосування.

Дотримання норм права полягає в пасивній поведінці суб'єктів права, передбачає безпосередню реалізацію забороняючих норм права, незалежно від їх власного бажання. Виконання виражається в активній поведінці суб'єктів, за допомогою чого реалізуються норми права, незалежно від їх власного бажання, полягає у здійсненні своїх обов'язків суб'єктами права. Використання норм права виражається в активній поведінці суб'єктів права, за допомогою чого реалізуються норми права за їх бажанням, полягає у здійсненні своїх можливостей [13, с.25]. Застосування норм права можна характеризувати як діяльність владних органів з приводу вирішення юридичних питань в межах їх компетенції, наслідком чого є виникнення відповідного правозастосовного акту. [4]

Варто відзначити, що недоліки норм конституційного права значно знижують ефективність реалізації норм конституційного права, а часто не можуть бути реалізовані за жодної форми втілення таких норм в життя. Суттєвими недоліками конституційного законодавства є прогалини та колізії в конституційному законодавстві і є саме тим як фактором, що може негативно впливати на ефективність конституційно-правових норм. Прогалини визначаються як негативне явище в конституційно-правових відносинах, і мають наслідком порушення прав людини або неможливість реалізовувати конституційно-правові норми на достатньому рівні.

Прогалини в праві визначаються як відсутність нормативних приписів як в самому законодавстві, так і в інших нормативно-правових приписах. Такий стан речей наслідком має не можливість правового регулювання окремих відносин, що негативно впливає на ефективність такого регулювання.

Колізії в конституційному законодавстві визначаються як суперечності, протиріччя або конфлікти між різними конституційними нормами чи принципами. Вони можуть виникати внаслідок неоднозначного формулювання правових положень, амбігвітності у законодавстві, а також через різні тлумачення конституційних норм різними судовими органами чи гілками влади. Значення колізій в конституційному законодавстві для втілення конституційно-правових норм може бути розглянуте з декількох позицій, колізії створюють виклик для юридичної системи, оскільки вони вимагають вирішення зіткнень інтересів та

різниці в тлумаченні законів. Процес вирішення колізій може вимагати узгодження різних норм, або визначення того, яка норма буде пріоритетною.

Вирішення колізій вимагає розвиток юриспруденції та вимагає глибокого аналізу конституційних положень та їхнього взаємодії. Судова практика та тлумачення конституції можуть еволюціонувати в результаті вирішення таких суперечностей. Врахування колізій дозволяє уникнути ситуацій, коли різні конституційні норми можуть конфліктувати і, таким чином, ущемлювати права та свободи громадян. Розробка чітких механізмів вирішення конфліктів може сприяти забезпеченню консистентності та стабільності правової системи. Вирішення колізій є необхідним елементом формування стабільного та консистентного правового порядку. Це сприяє закріпленню принципів рівності перед законом, прозорості та прогнозованості правових відносин.

Висновки: Ефективне правове регулювання конституційних правовідносин визначає стабільність та розвиток правової системи країни. Особливості конституційно-правових норм є тим фактором, який безпосередньо впливає на процес їх реалізації, особливості формулювання та визначення конституційно-правових норм, зокрема, - це публічний характер, віднесення конституційно-правових норм до норм прямої дії, особлива система гарантування реалізації норм конституційного права, особлива структура норм конституційного права, можливість впливу зовнішніх факторів на конституційно-правові відносини. Форми реалізації конституційно-правових норм будуть залежати від особливостей самої норми права, сутності правовідносин, які регулюються даними нормами права.

Недоліки у механізмах реалізації конституційних норм можуть породжувати правові прогалини та викликати негативні наслідки для демократії та правопорядку. Удосконалення практики реалізації конституційно-правових норм є найважливішим напрямом сучасного конституційно-правового розвитку. Тому надзвичайно важливо, забезпечуючи стабільність чинних конституційно-правових норм, забезпечити їх регулюючий вплив на суспільні відносини, що становить динамічний аспект дії останніх. Важливо враховувати чіткість, зрозумілість та дотримання принципів правової визначеності при створенні таких норм для підвищення їхньої ефективності в практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права.- К.: Атіка, 2001. 256 с.
2. Легка О.В. Реалізація норм права: теоретико-правові аспекти. Право і суспільство. № 2. 2020. с. 30-33.
3. Конституційне право України: підручник. / І. М. Алмаші, М. М. Алмаші, І. М. Берназюк [та ін.] Вид. 11-те перероб., та допов. Ужгород : РІК-У, 2023. 536 с.
4. Кінаш Б. С. Конституційно-правові норми: теорія та практика реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2008. 18 с.
5. Годованник Є. Конституційно-правова норма та її відображення в європейському праворозумінні. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 1(13), 2018. С. 80-85.
6. Сінькевич О.В. Норми конституційного права України: автореф. дис. ... канд. наук: 12.00.02. Київ, 2003. 207 с.
7. Подпіснєв Д.С. Ознаки реалізації норм права. Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право. Вип. 3 (19). 2013. с. 107-111

8. Шпіс Н.А. Правовий аналіз окремих аспектів механізму конституційно-правового захисту прав людини і громадянина та його природи. Електронне наукове видання “Аналітично-порівняльне правознавство”. с. 198-201. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.34>

9. Морозюк С. Загальна характеристика реалізації Конституції України. Підприємництво, господарство і право. № 12. 2016. с. 168-172

10. Бровко Н.І. Розвиток конституційно-правових норм: правовий аналіз. Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжн. Наук.-практ. конф. (м. Львів, 20-21 лютого 2015 р.) с. 15-17

11. Богів Я.С., Нестеренко А.О. Теоретичні основи визначення ролі норм конституційного права в системі правового регулювання. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 30/2021. с. 77-83

12. Морозюк С.М. Місце конституційно-правової норми в механізмі реалізації Основного Закону. Форум права. 2015. № 5. с. 154-159.

13. Сердюк І.А. Акт безпосередньої реалізації норм права: поняття, особливості та види. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені І.О.Дідоренка. № 2. 2016. с. 22-29

УДК 343.163:349.22

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-02-11

Лашутін С. О.

*аспірант кафедри правознавства
юридичного факультету Східноукраїнського
національного університету імені Володимира
Дала*

ОКРЕМІ КРИТЕРІЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

За допомогою висвітлення критеріїв диференціації правового регулювання трудових відносин працівників прокуратури України стає можливим здобути науково-теоретичний інструментарій для конкретизації матеріалу, з'ясування напрямів та сфер встановлення додаткових гарантій чи обмежень у трудо-правовому статусі зазначеної категорії працівників, та загалом, для розкриття сутності та правової природи диференціації трудового права в цілому.

Метою статі є виокремлення критеріїв диференціації правового регулювання трудових відносин працівників прокуратури.

У статті висвітлено міркування науковців щодо розуміння сутності диференціації правового регулювання трудових відносин в цілому, а також різні концептуальні бачення щодо виокремлення критеріїв диференціації такого правового регулювання. Зауважено, що найбільш загальноприйнятим у науковій доктрині є підхід, за якого виділяють об'єктивні та суб'єктивні критерії диференціації правового регулювання трудових відносин. Наголошено, що критерії диференціації трудових відносин працівників прокуратури складають складну структуру, та великою мірою залежать від категорії працівників